ACTA UNIVERSITATIS WRATISLAVIENSIS No 3985
Slavica Wratislaviensia CLXXII • Wrocław 2020

https://doi.org/10.19195/0137-1150.172.6

Data przesłania artykułu: 14.01.2019
Data akceptacji artykułu: 22.01.2019

LARYSA NIKOLAYENKO
Instytut Językoznawstwa im. O. O. Potebni NAN Ukrainy, Ukraina

Репрезентація емоції заздрості в українській мовній картині світу (аксіологічний аспект)

Аксіологічний підхід до вивчення вербалізації емоцій[1] допомагає краще зрозуміти принципи їх концептуалізації і категоризації в мовній картині світу. За словами російської лінгвістки Олени Вольф, у мові відображається взаємодія дійсності й людини в найрізноманітніших аспектах, одним із яких є оцінний: об'єктивний світ членується мовцями з погляду його ціннісного характеру — добра й зла, користі і шкоди тощо[2]. Це повною мірою стосується і мовної репрезентації емоційних переживань. Незважаючи на те, що емоції самі вже є диференційованими оцінками різних ситуацій[3], як і будь-які реалії об'єктивної дійсності, вони також можуть бути предметом оцінного судження й отримувати ті чи ті аксіологічні характеристики. Інакше кажучи, „позначаючи цінність певних явищ дійсності, емоції й самі є своєрідними цінностями"[4]. За визначенням української мовознавиці Тетяни Космеди, оцінка передбачає наявність у мові такої думки про денотат, яка виражає його характеристику з огляду на категорії цінності[5]. Ми поділяємо погляд науковців, зокрема Агнешки Миколайчук та Анни Залізняк, про те, що мовні оцінки почуттів співвідносні передовсім з двома типами цінностей: гедо-

[1] Звертаємо увагу на те, що терміни *емоція*, *почуття*, *емоційне переживання* ми використовуємо як синоніми.

[2] Е. М. Вольф, *Функциональная семантика оценки*, Москва 1985, с. 5.

[3] Е. П. Ильин, *Эмоции и чувства*, Санкт-Петербург 2001, с. 52.

[4] Б. И. Додонов, *В мире эмоций*, Киев 1987, с. 49.

[5] Т. А. Космеда, *Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах*, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук, Харків 2001, с. 10.

© for this edition by CNS

ністичними, або сенсорними (задоволення/дискомфорт), та моральними, або етичними (добро/зло, схвалення/осуд)[6]. Тобто мовна об'єктивація почуттів найчастіше включає дві оцінки — гедоністичну (приємний / неприємний) та моральну (хороший/поганий).

Хочемо зауважити, що серед великого розмаїття праць, присвячених вираженню оцінки в мові, дуже невелику кількість складають розвідки, присвячені мовній об'єктивації оцінки саме емоцій. У цьому, власне, ми і вбачаємо актуальність нашого дослідження. Метою нашої статті є вивчення аксіологічної дескрипції заздрості в українській мовній картині світу. Наукова новизна нашої роботи полягає в тому, що опис мовної концептуалізації заздрості ми здійснюємо в аксіологічному аспекті, тобто з огляду на етичні та гедоністичні цінності. Фактичний матеріал було отримано з художніх текстів, що в електронному вигляді входять до Українського національного лінгвістичного корпусу[7].

Моральна оцінка стосується поведінки людини, її стосунків з іншими людьми. У концептуалізації емоцій вона передається за допомогою антропоморфних ознак, що насамперед відображають ставлення спостерігача-оповідача до емоції й до суб'єкта, який її переживає, іноді — ставлення суб'єкта до свого емоційного переживання. Українською мовною свідомістю заздрість оцінюється вкрай негативно, вона може визначатися як *тупа*, *сліпа*, *егоїстична*, *рабська*, *нелюдська*, *шалена*, *ненаситна*, *захланна*, *нервова*, *похмура*, *люта*, *лиха*, *злоблива*, *злобна*, *жовчна*, *недобра*, *погана*, *страшна*, *в'їдлива*.

У мовній об'єктивації емоцій негативну моральну оцінку заздрості можуть посилювати супутні негативні почуття (*злість*, *ненависть*, *злоба*, *злостивість*, *страх*, *острах*, *зловтіха*, *смуток*) і ставлення (*зневага*, *недоброзичливість*, *ворожнеча*, *неприязнь, жадібність*), напр.:

> Сліпа чорна *заздрість*, непогамовна *зненависть*, пекуча *тоскнота*, непоборний *страх*, просякнуті розпачливим усвідомленням неминучості якогось лиха, впали на Павла так несподівано й раптово [...] (М. Дашкієв, *З безодні минулого*).

> Якого хліба навозив!.. — подумав він (Роман) *з заздрістю*, мало не *з ненавистю* до брата (М. Коцюбинський, *Ціпов'яз*).

> Він примусив його, одинадцятирічного хлопчака, зректися від всіх прав на престол, і відтоді Александрове життя було отруєне *ненавистю*, *злобою* й *заздрощами* (О. Авраменко, В. Авраменко, *Принц Ґаллії*).

---

[6] A. Mikołajczuk, *Problem ocen w analizie wybranych polskich nazw uczuć z klasy semantycznej gniewu*, „Język a Kultura" 14, 2000. *Uczucia w języku i tekście*, ред. I. Nowakowska-Kempna, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, с. 121; А. А. Зализняк, *Заметки о словах: общение, отношение, просьба, чувства, эмоции*, [в:] *Ключевые идеи русской языковой картины мира*, Москва 2005, с. 288.

[7] *Український національний лінгвістичний корпус*, http://lcorp.ulif.org.ua/virt_unlc/ [доступ: 12.07.2017].

© for this edition by CNS

Поєднання заздрості з негативними почуттями відображають також конструкції: *голодно-заздрісні очі*, *заздрісно-сумний погляд*, *хижо-заздрісні сусіди*, *заздрісно-злі люди*. Негативність заздрості в контексті може підкреслюватися за допомогою протиставлення її позитивним почуттям, напр.:

Ну ж молодець! Він таки стане художником. Є таки в нього здібності. У мене щодо цього — жодних сумнівів. І вперше я подумав про це *без заздрості*, *а з щирою радістю* (В. Нестайко, *Тореадори з Васюківки*).

Жили, мовляв, колись на світі два брати. Але *не братня любов*, не взаємна повага переповнювали їхні серця, *а зажерлива заздрість* і ненависть (І. Климишин, *Зоряне небо України*).

Той, хто переживає заздрість, усвідомлює її негативний, аморальний характер, напр.:

— Заздрість дуже погане і навіть страшне почуття. [...] — Сам колись потерпів від нього, — додав він (В. Кашин, *І жодної версії!*).

Яке ж то недобре, погане почуття — заздрість! Гнітюче, кисле, гірше за найзеленіше яблуко. Сам собі противний стаєш. І немилий тобі весь світ, раз ти в ньому такий нещасний (В. Нестайко, *Загадка старого клоуна*).

Тому це почуття намагаються не проявляти відкрито, пор.: ***заздрість*** — *прихована*, *невидима*, *затамована*; ***заздрити*** *нишком*, *потай*, *у глибині душі*, *глибоко в душі*. Навіть пробують з ним боротися, пор.: *тамувати* ***заздрість***, *перемогти в собі дух* ***заздрощів***, напр.:

— Здається, заздрість поселилась у душу мою, — мовив козак. — Викинь її із серця й прожени із душі, — сказав чернець. — Заздрість — це геєна пекуча, змія невсипуща, випали її з душі, прожени і тільки тоді спасешся.

— Не можу її вигнати,– сказав козак,– коли б міг, то не прийшов би до вас (В. Шевчук, *Три листки за вікном*).

І все ж доволі часто суб'єкт емоції відкрито говорить про переживання заздрості. Найчастіше мова йде про так звану білу заздрість, коли повідомлення про емоцію сприймається як вираження захоплення, бажання зрівнятися з об'єктом. Це почуття може описуватися так: *біла*, *незлоблива*, *добра*, *хороша*, *щира* ***заздрість***; *легкі*, *добрі*, *дрібні* ***заздрощі***; ***заздрити*** *по-доброму*, *по-людськи*, *чесно*, напр.:

Як я *по-доброму заздрю* вам, наділеному таким великим талантом!!! (С. Процюк, *Жертвопринесення*).

— А вам, молодий чоловіче, я скажу, що *по-доброму* вам *заздрю*. У вас така чудова дружина. Більше трьох діб, не змикаючи очей, над вами просиділа (В. Фурса, *Десята заповідь*).

Я *заздрю* вам — *по-людськи*, *чесно заздрю* (В. Стус, *Я заздрю вам, замурзані коханці*).

[...] признатися, заздрощі *брали мене*, *добрі заздрощі* (І. Нижник, *Хліб і кров*).

© for this edition by CNS

Варто зазначити, що, проявляючись поряд із захопленням, почуття заздрості завжди втрачає відтінок ворожості, роздратованості і виражає лише бажання зрівнятися з об'єктом, напр.:

Я тепер стежив за ним пильними, *захоплено-заздрими очима*, почуваючи, як зростає в мене тепла пошана до цієї людини (М. Івченко, *Робітні сили*).

Хоч ми і без цього *із захопленням та заздрістю* дивилися на розвідників (А. Дімаров, *На коні й під конем*).

Хлопець відчув *і захоплення*, *і заздрість* до знань звіздарів (Ю. Логвин, *Таємниця одного діаманта*).

Імпліцитним захоплення є у випадках, коли говорять про переживання заздрості щодо тварин, рослин, явищ природи, напр.:

Я завжди *заздрила птахам*, *хмаринкам*, *хвилям морським* (О. Бердник, *Подвиг Вайвасвати*).

Ех, і *заздрю я*, панове-браття, *птахам*, які ширяють високо в небі і можуть завжди, як тільки захочуть, з високості забачити красу тоту! (В. Малик, *Чорний вершник*).

Я заздрю вам, *тривожні дерева* із добрими дитячими очима! (В. Стус, *Круговерть*).

Іноді суб'єкт емоції може розповідати про свої переживання сильної, навіть чорної заздрості, напр.:

Грак, *я* вам *по-чорному заздрю*. *По-чорному* і, бачте, цього не приховую (О. Чорногуз, *„Аристократ" із Вапнярки*).

Чорна заздрість до сослуживців *опанувала мною*, і я боюся вчинити гріх смертельний — убивство, а потім бути за це покараним (Р. Іваничук, *Журавлиний крик*).

Ми заздримо — люто і чорно, ніби пропащі діти, — цим західним людям, цим мешканцям блаженних надвечірніх садів, їхньому їдлові, заробіткам, розвагам, автомобілям [...] (Ю. Андрухович, *Перверзія*).

[...] мене зацікавив ставний чолов'яга, який щойно вийшов з магазину і прямував до блакитної „Лади". В руці ніс досить солідний пакунок, перев'язаний рожевою стрічкою. „Не інакше — дефіцит, — *з чорною*, неприхованою *заздрістю подумав я*. — Такі будь-що не гребуть..." (А. Коцюбинський, *Весілля на Венері*).

Гедоністична оцінка характеризує відчуття людини за шкалою „приємно/неприємно". Аналіз зібраного нами фактичного матеріалу показав, що в українській мовній картині світу дуже широко представлено деструктивний вплив заздрості на фізичний та психічний стани людини. Українська мовна свідомість сприймає заздрість в образах болю, хвороби, агресора, хижої тварини, отрути, психологічного гніту, вогню. Представлені образи відображають шкідливий вплив емоції на організм людини, загрозу її нормальному існуванню, а також високий ступінь інтенсивності почуття.

Образне осмислення заздрості як **болю, хвороби чи її причини** говорить про болісність переживання почуття суб'єктом, про його шкоду для

© for this edition by CNS

здоров'я суб'єкта, пор.: ***заздрість*** *— патологічна*, *болюча*, *нестерпна*, *нездорова*, *гостра*; ***заздрість*** *замлоїла в серці*, *пронизала когось*; ***від заздрості*** *щеміло серце*; ***від заздрощів*** *мліти*, *вмлівати*, *застогнати*, *страждати*, *плакати*, *знемагати*, *захворіти*, *осліпнути*, *посивіти*, *задихатися*; ***з заздрощів*** *у голові запаморочилось*; *хворіти* ***на заздрощі***; *обличчя комусь взялося плямами* ***заздрощів***; *хворобливо* ***заздрити***; *оскома*, *корчі* ***заздрощів***, напр.:

Болюча заздрість обгортала його душу на саму думку, що її мужеві та вільно цілувати ті маленечкі її губки (Л. Мартович, *Забобон*).

Нестерпна заздрість пронизала доцента Великопольського: гіпотеза Івлєва була струнка й проста (М. Дашкієв, *Торжество життя*).

Серце Тедзика *щеміло від заздрості* [...] (О. Іваненко, *Марія*).

Темерик вважав це несправедливим і аж *знемагав від заздрощів* до своїх друзів з бідних родин, яким не треба було пасти кіз, бо їх вони не мали (О. Авраменко, *Заборонені чари*).

Дуже виразно шкідливий вплив заздрості на здоров'я людини описується в українських прислів'ях, де заздрість представлена не просто як емоція, а як регулярний вияв особистісних рис, пор.: „Заздрий від чужого щастя сохне"; „Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздрощів погибає"; „Заздрість здоров'я їсть"; „Заздренному боком вилізе"[8]. Метафорично заздрість може становити навіть загрозу життю, пор.: *померти*, *луснути*, *здохнути*, *вдавитися*, *лопатися* ***від заздрості*** (***від заздрощів***).

Досить часто в українській мові можна знайти об'єктивацію прояву заздрості разом із фізичним болем, що підкреслює особливу болісність переживання емоції, напр.:

Я відчував *заздрість*, *біль*, утому й ненасичену жагу (В. Домонтович, *Без ґрунту*).

Балабан підвівся, сперся на подушку ліктями, в його великих очах промайнула тінь *болю й заздрості* (Р. Іваничук, *Мальви*).

Я [...] відчувала [...] як у моїй душі горить і підіймається незвідане досі збурене, заздрісне, чорне почуття до твоєї доброї, хорошої дружини [...] Повинна, міцно зціпивши зуби, щоб не закричати від *заздрощів*, від простого *фізичного болю*, який виникає десь там глибоко, усередині [...] (В. Кашин, *Готується вбивство*).

Концептуалізація заздрості в образі **агресора** вказує на те, що вона є небезпечною для життя експерієнцера, порушує його нормальне існування, пор.: ***заздрість*** *— злоблива*, *злобна*, *люта*, *лиха*, *страшна*, *ненаситна*; ***заздрість*** *охоплює*, *гнітить*, *руйнує*, *здолала*, *мучила*, *душила*, *пронизала*, *ножем полоснула по серцю*, *краяла серце*, *роздирала груди*, *будила ворожнечу поміж людьми*; *лиховісне око* ***заздрості***; ***заздрощі*** *— люті*, *підступні*, *лихі*, *згубні*; ***заздрощі*** *хапають*, *дух забили*, *розпеченими голками встромля-*

[8] *Народ скаже — як зав'яже*: *Українські народні прислів'я, приказки, загадки, скоромовки*, упоряд. Н. С. Шумада, Київ 1985, с. 54.

© for this edition by CNS

лися в мозок, *здушили, мов обценьками*; *удари* ***заздрощів***; *бути враженим смертельними ударами згубних* ***заздрощів***; *перебувати під ударами лютих* ***заздрощів***; *перемогти в собі дух* ***заздрощів***; ***почуття заздрощів*** *боляче вкололо*, *кольнуло когось у серце*, напр.:

Гостра *заздрість ножем полоснула* її *по серцю* (Ю. Дольд-Михайлик, *У чорних лицарів*).

Заздрощі розпеченими голками встромлялися в його затьмарений пристрастю *мозок* (Д. Бузько, *Чайка*).

Нічого не відповів горбань, тільки вчув, як його, *мов обценьками*, *здушили* злість та *заздрощі* (В. Королів-Старий, *Нечиста сила*).

Ніщо так не *руйнує людину*, як страх чи *заздрість* (Г. Пагутяк, *Писар східних воріт притулку*).

Катерині *заздрощі* аж *дух забили* (Л. Дашвар, *Село не люди*).

Через зооморфну метафору заздрість сприймається як **хижа тварина**, яка може заподіяти людині тілесні ушкодження і навіть становити загрозу життю, пор.: ***заздрість*** *— люта*, *лиха, дика*, *в'їдлива*, *голодна*, *ненаситна*, *нелюдська*, *страшна*; ***заздрощі*** *— люті*; ***заздрість*** *щипає за серце*, *гризе*, *пожирає*, *з'їдала*, *їла*, *поїдом їсть*, *роздирала груди*, *плазом забирається в серце*, *висмоктує всі душевні й тілесні сили*; ***заздрощі*** *гризуть*; *жало* ***заздрості***; ***заздрість*** *— змія, гадюка*, напр.:

Не хвороба *пожирає* тебе, а *чорна заздрість* до свого сусіда! (Г. Тарасюк, *Блудниця вавилонська*).

Заздрість люта щипає Кривду *за серце*, *поїдом їсть*, *спокою не дає* (П. Мирний, *Казка про Правду та Кривду*).

Знову *ворухнулось лихе*, похмуре *відчуття заздрості* до друга. *Прослизнуло чорною гадючкою* і полохливо *шугнуло* в глибінь підсвідомості (М. Дашкієв, *З безодні минулого*).

Метафорична асоціація заздрості з **отрутою** пояснюється тим, що вона є дуже небезпечною для життя суб'єкта емоції, пор.: ***заздрість*** *отруює людське життя* (*серце*, *розум*), *роз'їдає серце* (*душу*); ***заздрістю*** *труїти душу*; ***заздрощі*** *— отруйні*, *згубні*, *смертельні*; *отруїтися* ***заздрощами***; *отрута*, *отруйна слина* ***заздрощів***, напр.:

Софія читала і впивала в себе тонку *отруту заздрощів* та гіркого жалю [...] (Леся Українка, *Жаль*).

Там у вас, у місті, всі дуже письменні, — аж захлинався він *отруйними заздрощами* (Д. Бузько, *Чайка*).

Адже можна писати навіть непогані речі і спливати *чорною отруйною слиною заздрощів* [...] (С. Процюк, *Жертвоприношення*).

Він примусив його, одинадцятирічного хлопчака, зректися від всіх прав на престол, і відтоді Александрове *життя було отруєне* ненавистю, злобою й *заздрощами* (О. Авраменко, В. Авраменко, *Принц Ґаллії*).

© for this edition by CNS

Заздрість роз'їдала її *душу*, як і Вячеслава, і вони жили в ній, як у *отруйному тумані* (В. Кашин, *І жодної версії!*).

Заздрість чинить на людину гнітючий моральний вплив, переживання цього почуття є нестерпно важким психологічно, тому метафора заздрість — **психологічний гніт** є дуже поширеною у концептуалізації заздрості, пор.: ***заздрість*** *— важка*, *свинцева*, *тяжка*, *як чавун*, *нестерпна*, *нервова*, *смутна*; ***заздрість*** *гнітить*, *точить*, *допікає*, *спокою не дає*, *сповила серце смутком*, *краяла* (*ятрила*) *серце*, *роз'їдає душу* (*серце*), *почала ятрити душу*, *їла шашелем когось*; ***заздрістю*** *роз'їдати себе*; ***від заздрості*** *збожеволіти*; ***заздрощі*** *гнітять*; ***від заздрощів*** *мліти*, *вмлівати*, *страждати*, *знемагати*, *плакати*, *казитися*, *шаленіти*, *скаженіти*, *губи* (*нігті*, *лікті*) *кусати*, *гризти собі лікті*, *повиривати собі волосся*; *шашіль* ***заздрощів*** *точив комусь душу*; ***почуття заздрості*** *— похмуре*, *гнітюче*; *скреготіти* ***від заздрості*** *зубами*, напр.:

Заздрість дуже погане і навіть страшне почуття. Але від нього більше потерпає не той, кому заздрять, а той, хто заздрить. Воно *точить душу заздрісника*, *як іржа їсть залізо* (В. Кашин, *І жодної версії!*).

Там була *тяжка*, *як чавун*, і гірка, як полинь, *заздрість*, *що роз'їла душу* (В. Кашин, *І жодної версії!*).

У серце потекла *важка*, *свинцева заздрість*, але й вона його *ятрила* недовго (Ю. Мушкетик, *Яса*).

Той (Аарон) злякався братової могутності, *шашіль заздрощів точив* йому *душу* [...] (П. Загребельний, *Диво*).

Підвищення температури тіла, відчуття нестерпної пекучості під час переживання емоції, а також висока інтенсивність почуття знайшли своє відображення в натуроморфній метафорі заздрість **— вогонь**, пор.: ***заздрість*** *— пекуча*, *палюча*; ***заздрість*** *допікає*, *зайнялася*, *пекла*, *горить*, *розпалила своїм отруйним вогнем когось*; ***заздрість*** (***заздрощі***) *розпалювати в собі* (*в комусь*); ***заздрістю*** *палати*, *розпалити когось*; ***від заздрості*** *згорять*; ***заздрощі*** *— пекучі*; ***заздрощі*** *печуть*, *спопеляли когось*, *горять у комусь*; ***заздрістю*** **(*заздрощами*)** *горіли очі*; *пломінь* ***заздрощів*** *пропік когось*; *почуття* ***заздрощів*** *горить у душі*, напр.:

І *заздрість зайнялась* у ньому до того, хто зумів не змінитись, лишитись тотожним через роки [...] (В. Підмогильний, *Місто*).

[...] у зелених зрачках, *горить-тліє огонь заздрості*, — так би і вхопив, так би і проглинув, коли б сила! (П. Мирний, *День на пастівнику*).

Ми оглядаємось услід, і нас *печуть заздрощі* (А. Дімаров, *На коні й під конем*).

Я [...] відчувала [...] як у моїй душі *горить* і підіймається незвідане досі збурене, *заздрісне*, чорне *почуття* до твоєї доброї, хорошої дружини [...] (В. Кашин, *Готується вбивство*).

© for this edition by CNS

Метафоричний образ **рідини** дуже поширений у концептуалізації емоцій. Уподібнення до рідини характерне як для негативних, так і для позитивних почуттів. Тому асоціація заздрості з рідиною не завжди підкреслює її деструктивний характер, вона може вказувати на локалізацію почуття, на ступінь сили і глибини його переживання, пор.: ***заздрість*** *сповнювала*[9] (*переповнювала*) *серце*, *потекла в серце*, *колихнулась* (*розтікається*) *у душі*; *ковтати* ***заздрісну*** *слину*; *спливати* (*заллятися*) *жовчю* ***заздрості***; *клекотіння*, *накип* ***заздрості***; *повнитися*, *захлинатися* ***заздрощами***; *очі, повні* ***заздрощів***, напр.:

> У серце *потекла* важка, свинцева *заздрість* […] (Ю. Мушкетик, *Яса*).

> Запорожці гордують домовитими козаками, називають їх гніздюками, сиднями, а *в душі* не одному *розтікається заздрість*, коли дивляться на ситі, наче вилиті, корови й прудконогі коні (Ю. Мушкетик, *Яса*).

> Ковтаючи *заздрісну слину*, ми розглядали вольові мужні обличчя […] (А. Дімаров, *На коні й під конем*).

Також це почуття може „виливатися" зсередини заздрісника на оточуючих, пор.: *вилити всю свою* ***заздрісну*** *ненависть*; *обливати когось* ***заздрісними*** *недобрими поглядами*. Образ рідини може доповнюватися температурними ознаками, у такий спосіб підкреслюється інтенсивність вияву заздрості, пор.: *кипіти* ***від заздрості*** (***від заздрощів***, ***заздрістю***); *погляд*, *сповнений пекучих* ***заздрощів***, напр.:

> — Мій шинок, панотче, славний на цілу округу, — сказала господиня. — Всі довколишні шинкарі *киплять* супроти мене *заздрістю* і ладні повісити мене за це (В. Шевчук, *Мор*).

> Бони йшли швидко, але ще довго відчували на своїх плечах погляд, *сповнений пекучих заздрощів* (М. Білкун, *Годованці Сонця*).

Для українців властиве також осмислення заздрості через колір, пор.: ***заздрість*** *— біла*, *чорна*, *зелена*, *небіла*; ***заздрощі*** *— чорні*, *зелені*; *позеленіти*, *почорніти* ***від заздрості***; *позеленіти*, *пожовтіти*, *почорніти*, *збліднути*, *посіріти* ***від заздрощів***; ***заздрити*** *чорною* (*білою*) *заздрістю*, *по-чорному*; *зелена жаба* ***заздрості***; і через смак, пор.: ***заздрість*** *— гірка*, *кисла*; ***заздрощі*** *— терпкі*. В основі смакосприйняття заздрості лежить негативна гедоністична оцінка, яка асоціюється з неприємними смаковими відчуттями. В основі сприйняття заздрості через колір, очевидно, лежать різні оцінки. В українському мовно-культурному просторі розрізняють білу (незлостиву) і чорну (дуже сильну, злостиву) заздрість. Можна припустити, що в основі такого поділу лежить моральна оцінка почуття як хорошого чи як поганого.

[9] Усвідомлюємо, що основне значення дієслів *сповнювати*, *переповнювати*, *повнитися* пов'язане не лише з рідиною, а й з іншими субстанціями, які можна накладати, насипати тощо, але стосовно концептуалізації заздрості вважаємо, що тут відбулося метафоричне перенесення саме значення, пов'язаного з рідиною.

© for this edition by CNS

Асоціація заздрості з іншими відтінками швидше за все пов'язана зі зміною кольору шкіри у заздрісника, тобто зі шкідливим впливом цього почуття на експерієнцера, пор.: *пожовтіти*, *позеленіти*, *збліднути*, *посіріти від заздрощів* (*від заздрості*). Таке кольоросприйняття заздрості можна пояснити впливом негативної гедоністичної оцінки.

Отже, аналіз зібраного нами фактичного матеріалу показав, що об'єктивація цієї емоції в українській мовній картині світу відбувається у площині двох типів цінностей — етичних та гедоністичних. Аксіологічна дескрипція заздрості відображає вкрай негативну моральну й гедоністичну оцінки. В українській мові дуже широко представлена метафорична об'єктивація деструктивного впливу заздрості на фізичний та психічний стани людини. Українська мовна свідомість сприймає заздрість в образах болю, хвороби, агресора, хижої тварини, отрути, психологічного гніту, вогню. Асоціативні образи відображають шкідливий вплив емоції на організм людини, загрозу її нормальному існуванню і життю, а також високий ступінь інтенсивності почуття. Колірна метафора заздрості представлена в чорному, білому, зеленому, жовтому, сірому і блідому кольорах, смакова — в гіркому, кислому і терпкому смаках. Результати дослідження мовної концептуалізації заздрості в аксіологічному аспекті підтверджують висунуту нами тезу на початку статті про те, що аксіологічний підхід до вивчення вербалізації емоцій допомагає краще зрозуміти принципи їх концептуалізації і категоризації в мовній картині світу. Це, своєю чергою, доводить актуальність і новизну обраної нами теми дослідження.

Бібліографія

Dodonov B. I., *V mire èmocij*, Politizdat Ukrainy, Kiev 1987.

Il′in E. P., *Èmocii i čuvstva*, Piter, Sankt-Peterburg 2001.

Kosmeda T. A., *Aksìologìčnì aspekti pragmalingvìstiki: zasobi viražennâ kategorìï ocìnki v ukraïns'kìj ta rosìjs'kìj movah: Avtoreferat disertacìï na zdobuttâ naukovogo stupenâ doktora filologìčnih nauk*, Vyd. Harkìvs′kogo derž. pedagogìčnogo un-tu ìm. G. S. Skovorody, Harkìv 2001.

Mikołajczuk A., *Problem ocen w analizie wybranych polskich nazw uczuć z klasy semantycznej gniewu*, „Język a Kultura". *Uczucia w języku i tekście*, ред. I. Nowakowska-Kempna, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław 2000.

Narod skaže — âk zav`âže: Ukraïns'kì narodnì prislìv`â, prikazki, zagadki, skoromovki, uporâd. N. S. Šumada, Veselka, Kiïv 1985.

Ukraïns'kij nacìonal'nij lìngvìstičnij korpus, http://lcorp.ulif.org.ua/virt_unlc/.

Vol′f E. M., *Funkcional'naâ semantika ocenki*, Editorial URSS, Moskva 2002.

Zaliznâk A. A., *Zametki o slovah: obŝenie, otnošenie, pros'ba, čuvstva, èmocii*, [v:] *Klûčevye idei russkoj âzykovoj kartiny mira*, Âzyki slavânskoj kul′tury, Moskva 2005.

© for this edition by CNS

The representation of the emotion of envy in the Ukrainian language picture of the world (axiological aspect)

Summary

The article analyzes the axiological characteristics of the emotion of envy as verbalized in the Ukrainian language picture of the world. The axiological description of emotion reflects an extremely negative moral and hedonistic assessment. The author explicates the influence of hedonistic and moral assessment upon the conceptualization of envy in the linguistic consciousness of Ukrainians, presents a metaphorical conceptualization of envy in the images of pain, illness, aggressor, predator, poison, psychological oppression, fire, as well as through color designation and taste designation. The objects of the research are conceptual metaphors of "envy" in Ukrainian. The data for research were obtained from the Ukrainian National Linguistic Corpus (http://lcorp.ulif.org.ua/virt_unlc/).

Keywords: assessment, emotion, conceptualization, language picture of the world, linguistic consciousness

Репрезентация эмоции зависти в украинской языковой картине мира (аксиологический аспект)

Резюме

В статье проанализированы аксиологические характеристики эмоции зависти, вербализованные в украинской языковой картине мира. Аксиологическая дескрипция эмоции отражает крайне негативную моральную и гедонистическую оценки. Автор эксплицирует влияние гедонистической и моральной оценок на концептуализацию зависти в языковом сознании украинцев, представляет метафорическую концептуализацию зависти в образах боли, болезни, агрессора, хищника, яда, психологического гнета, огня, а также через цветообозначение и вкусообозначение. Объектом исследования являются концептуальные метафоры „зависти" в украинском языке. Материал для исследования был получен из Украинского национального лингвистического корпуса.

Ключевые слова: оценка, эмоция, концептуализация, языковая картина мира, языковое сознание

© for this edition by CNS